

A Magyar Kórus című folyóirat (1931-1950)

I. A Magyar Kórus Kiadó

A két világháború közötti kulturális élet egyik célja a nagy tömegek, az ifjúság megmozgatása volt. Igen nagy szerepet töltöttek be az újonnan alakult kiadóvállalatok. Közülük a 20 éven át (1930-1950-ig) működő *Magyar Kórus Kiadó* igen sokoldalú tevékenységet fejtett ki: folyóiratok (1930-tól *Magyar Kórus*, 1933-tól *Énekszó*, 1941-től *Éneklő Ifjúság*, 1947-től *Zenei Szemle és Zenepedagógia*), kották, valamint zenei írások és néhány hanglemez kiadásával széles tömegekhez juttatta el frissen megjelenő, komoly zenével foglalkozó publikációit.¹

A kiadóvállalat megszületéséről Bárdos Lajos² így beszélt:

„Kodály első zeneszerzés-kurzusán tizenhárman végeztünk, s közülük négyen – *Ádám Jenő*³, *Kerényi György*⁴, *Kertész Gyula*⁵ és jómagam – tanárként, karvezetőként kezdtük a pályát. De mit tanítsunk? Nem volt kinyomtatott énekkari irodalom, amely érték, színvonal dolgában kielégített volna bennünket. Egyszerűen a semmiből kellett kiindulni. Könyvtárakból másoltunk ki régi mesterek értékes műveit, s ha nagyritkán alkalom adódott rá, külföldről is igyekeztünk hozzájutni kórusművekhez. Másrészt, mint fiatal zeneszerzők, komponáltunk is a magunk énekkara számára. Ezeket a darabokat aztán meghallotta hol ez, hol az a kolléga, és elkérte. Másolgatás, kinos-keserves vergődés folyt. Mégis, 1925 és 1930 között elég szép anyag gyűlt össze így, elsősorban régi mesterek műveiből, de nekünk, fiataloknak a szerzeményeiből is. 1929-ben aztán elmentünk a Rózsavölgyi Kiadóhoz a Szervita térre és kiadásra ajánlottunk fel egy csokornyit a gyakorlatban is bevált kis énekkari művekből. Szóba sem álltak velünk. »Mit tetszik gondolni, kinek kell ez?« Nagy letörten ballagtunk hazafelé, amikor azt mondja Kertész: » ... hát, ha a Rózsavölgyi el tud menni a nyomdába, mi is el tudunk menni! Kockázat, az igaz, de a kollégák biztosan át fogják venni. Még mindig olcsóbb, mint az állandó másolgatás, nem lesz benne annyi másolási hiba ...« Így nyomtattunk ki először egy kis füzetet egy tucatnyi könnyű karművel. Arra számítottunk, hogy amit a magunk kórusán kipróbáltunk, s amit a közönség is elfogadott, bizonyára jól jön majd más karvezetőnek is, aki talán – különösen vidéken – nincs olyan helyzetben, hogy könyvtárakban böngésszen. és miért kellene mindenkinek külön-külön keresgélnie, ha bevált anyag? Ennek a füzetnek a kollégák körében olyan sikere támadt, hogy fölmerült az ötlet: folytatni kellene.”⁶

¹ Korábban Goll Aladár (1886-1957) a századfordulón jelentette meg a „Tánc”, az „Orpheus” és az „Apollo” c. lapokat. Utóbbi volt a legsikeresebb és legtartalmasabb: 22 éven át jelent meg kottamellékletekkel. Ez utóbbiak Lipcsében vagy Bécsben készültek.

² Bárdos Lajos (1899-1986) karnagy, zeneszerző, a Zeneművészeti Főiskola tanára. A Magyar Kórus Kiadó egyik alapítója.

³ Ádám Jenő (1896-1982) zeneszerző, kóruskarnagy, zenepedagógus.

⁴ Kerényi György (1902-1982) népzene kutató, zenepedagógus.

⁵ Kertész Gyula (1900-1967) zeneszerző, tanár.

⁶ Idézet Mátyás János (1932-1992) „Hány színe van az életnek?” c. Bárdos Lajossal folytatott beszélgetéseinek gyűjteményéből. Ikon Kiadó 1996, p. 13.

A Magyar Kórus Kiadóvállalat tevékenysége többirányú volt:

- a/ folyóiratkiadás
- b/ kottakiadás
- c/ hanglemezkiadás

A felsoroltak mellett meg kell még említeni a hét alkalommal megjelent „*Alla breve*” híradót (farsangi tréfa-melléklet), és az ugyancsak hétszer megjelent „*Naptár*”-t. „*Jeles Napok*” címmel 1948-ban sorozat indult műsorfüzetek számára, Horusitzky Zoltán⁷ elkezdte a „*Régi Zongoramuzsika*” c. kották szerkesztését, de csak nyolc füzet, az eredetileg tervezett fele látott napvilágot. A „*Radiola*”⁸ cég 19 normál hanglemezét is a Magyar Kórus adta ki.

A kiadó nagy büszkesége az volt, amikor Bartók Béla⁹ és Kodály Zoltán¹⁰ náluk helyezte el kórusműveit. Bárdos Lajos így beszélt erről:

„Az igazi öröm és dicsőség, a legfelsőbb fémjelzés az volt, amikor legnagyobb mesteink, Kodály és Bartók is a Magyar Kórusra bízta karműveik megjelentetését. Bizalommal voltak a vállalatához, mert tudták, hogy így a legutolsó kis tanyai iskolához is el fognak jutni a műveik.”¹¹

„1935-ben egy kis kórusgyűjtemény jelent meg egynemű karok részére, a „*Magyar Cantuale*”, egyházi anyag. (Sok felekezeti iskola volt és általában elég jó énekkarok, amelyek örömmel fogadták az új szellemű énekelnivalót, legyen az egy kis Palestrina-tricinium, vagy egy legmodernebb – akkor modernnek számító –, új magyar mű. Ennek a részére kért Kertész nagy merészen Kodálytól Ave Mariát, azzal, hogy »... az apácák mindenféle elavult, német Ave Mariákat énekelnek ...«. Kodály harmadnapra küldte az ő híres „*Ave Maria*”-jának kéziratát, tehát azonnal megírta.”¹²

⁷ Horusitzky Zoltán (1903-1985) zeneszerző, zongoraművész-tanár, költő.

⁸ Az 1930-s években Székely Pál mérnök által irányított Radiola márkanevet használó vállalat, amely előbb gramofonok, majd lemezek gyártására is berendezkedett.

A Radiola volt az egyetlen, amely egy vállalat keretein belül rendelkezett a hanglemezipar teljes vertikumával. Ez a cég ugyanis a kiadás és kereskedelem, valamint a művészeti tevékenység irányításán kívül Budapesten, a Csaba utca 31. szám alatti telepén stúdióval és lemezpréslő üzemmel is rendelkezett.

A Radiola szórakoztató kiadványai mellett sokkal jelentősebb azonban a magyar komolyzenei műsor kiszélesítése. Először készül hanglemez Varga Tibor, Jancsin Ferenc, Alben Ferenc, Ungár Imre, Kovács Dezső, Koréh Endre, Zathureczky Ede, Telmányi Emil, Faragó György vagy Nikita Magaloff közreműködésével. Világhírű magyar művészek – így Anday Piroska vagy Pataky Kálmán – váltak „házi” előadókká; a Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara pedig nagy lélegzetű művek felvételein működött közre. Jelentős szerephez jutott a Radiola saját szimfonikus zenekaraként jelzett együttes, amely kiváló hazai muzsikusokból, egy-egy alkalomra jött létre. A karmesterek közül Ferencsik János, Friedl Frigyes is Majorossy Aladár szerepelt leggyakrabban; s ekkor jutottak el először hanglemezen, magyar előadók tolmácsolásában a hazai közönséghez Erkel, Schubert, Csajkovszkij vagy Fauré zenekari darabjai, versenyművei.

⁹ Bartók Béla (1881-1945) a 20. sz. egyik legnagyobb zeneszerzője, zongoraművész és népzene gyűjtő-kutató.

¹⁰ Kodály Zoltán (1882-1967) zeneszerző, zenetudós, népzene kutató, a Zeneművészeti Főiskola tanára, a MTA tagja.

¹¹ Bárdos Lajos „Tíz újabb Írás” c. kötetéből „A Magyar Kórus húsz éve” címmel Mátyás János Bárdos Lajossal folytatott beszélgetésének részlete: p. 263.

¹² „Magyar Cantuale, szerk. Bárdos L., Kertész Gy., Koudela G. Budapest, 1935 – egyházi karművek női-, férfi- vagy ifjúsági egynemű karra régi mesterek és mai magyar szerzők műveiből, gregorián korálisok, magyar népdalok és imádságok. Az előszó szerint Kodály három kórust komponált a kiadvány számára: az „*Ave Maria*” és a „*Harmatozzatok ...*” korálfeldolgozás mellett a „*Fényesség ez a mai nap*” kezdetű kantátát, amely terjedelmi okokból külön kiadványként jelenik meg.” Idézet a 9. jegyzetben megjelölt műből, p. 80.

„Bartók később kapcsolódott be. Az is Kertész Gyula érdeme. Mikor először elment hozzá, a kérést szerényen elhárította. De Kertész szívósan járt a nyakára, már amennyire a nagy Mester elzárkózottságában megközelíthető volt. Végül finom célzásokat tett arra, hogy a Kodály-kórusok az egész országban milyen ismertté tették a Mester nevét és milyen nagyszerű volna, ha az egyszerű falusi iskolák is és a legjobb énekkarok is énekelhetnének Bartók-műveket. Akkor írta meg Bartók 27 női- ill. gyermekkarát, tehát a férfikkal együtt (Elmúlt időkből) 28 egyenmű karát.”¹³

II. A Magyar Kórus Kiadó kottakiadása

A Magyar Kórus Kiadó katalizátor szerepét töltötte be a hazai énekkari mozgalom átalakulásában, Kodály és Bartók kórusmű-irodalmának bővülésében, a kortárs zeneszerzők közösséggé formálásában.

Kezdetben nem is terveztek folyóiratot, hanem 16 oldalas kottafüzetet¹⁴. Az igény aztán magával hozta a folyóirat megjelenését kottamelléklettel és a már említett többféle folyóirat mellett a kiadó önálló kottakiadása egyre jelentősebbé vált¹⁵.

A kottakiadás elsősorban a kórusirodalomra irányult. Neves antológiák jelentek meg:

„Éneklő Magyarország címen sorozattá fejlesztettük ezeket. Az első *Nádasdy Kálmán*¹⁶ »Társas énekek« c., 3 szolamú férfikari gyűjteménye volt. A férfikarokkal kezdtük, ott volt a legégetőbb hiány, ott élt a legjobban begyökerezve az értéktelen Liedertafel-stílus. Ebben a sorozatban jelentettük meg aztán a gyűjteményes Kodály- és Bartók-köteteket is. Az »Erdélytől a Felvidékig« népdalletek voltak vegyeskarra a magyar népdal egész területéről; az »Adventtől adventig« protestáns nagymesterek műveit tartalmazta; Kerényi kiváló gyűjteménye volt a »Nyugati kórusok«; Forrai Miklós¹⁷ először »Fallalla« címen két tucat régi madrigált adott ki, majd az »Ezer év kórusa« következett. A »Madrigálok könyve« Raics István¹⁸ szerkesztésében az egyenmű karoknak, a »Hajnalsillag« a férfikaroknak készült.”¹⁹

Különösen az első években az egyházi művek kerültek előtérbe, hamar követték őket a gyermekkarok és egyéb világi kórusok, elsősorban népdalfeldolgozások. Velük párhuzamosan orgonaművek és könyvek is jelentek meg a Magyar Kórus kiadásában. Nem hanyagolható el a zenepedagógiai irodalom sem.

„Később a hangszerzanót kollégák is fölfigyeltek arra, hogy itt van lehetőség. Akkor kiadtunk könnyű zongoradarabokat, furulyára, fuvolára iskolai gyermekhangszerek együttesére írott műveket.”²⁰

¹³ uo. mint 11. jegyzet /továbbiakban (11)/: p.263-264

¹⁴ A folyóirat első két száma a tervek szerint így, kottafüzetként jelent meg.

¹⁵ Erről részletesen ír Gyimes Ferenc „A Magyar Kórus kiadói társaság kiadványainak jegyzéke” c. munkájában (Kézirat, Bp. 1979).

¹⁶ Nádasdy Kálmán (1904-1980) operarendező, műfordító

¹⁷ Forrai Miklós (1913-1998) karmester, énektanár

¹⁸ Raics István (1912-1986) zenekritikus, író, műfordító

¹⁹ uo., mint 11. jegyzet, p. 263

²⁰ uo., mint 11. jegyzet, p. 265

III.1. A Magyar Kórus c. folyóirat kiadásának kezdete

A Magyar Kórus folyóirat első száma 1931 februárjában látott napvilágot. A nyitószám kezdőcikkét Shvoy Lajos székesfehérvári megyéspüspök írta, aki az OMCE²¹ elnökeként üdvözölte a lapot. A szerkesztők Bárdos Lajos és Kertész Gyula voltak. Ők alakították ki a lap ütemezését (évente 4 szám), és beosztását. A lap alcíme a 16. számig: „Hangjegyes folyóirat a templom és iskola zenéjének ápolására.”

Kiemelném a lap első évtizedében azt a két fontos zenei és egy kimagasló egyházi eseményt, amelyek hosszú időn át ellátták témával a lapot:

1934. április 28. – első „Éneklő Ifjúság” hangverseny a Zeneakadémián;
1936 – Liszt-év, a zeneszerző halálának (1886. július 31.) 50. évfordulója alkalmából;
1938. május 28-29. – Eucharisztikus Világkongresszus.

Az újság 15. száma 1934 októberében ismertette az „Éneklő Ifjúság” országos mozgalmát. A következő évtől a Magyar Kórus „Éneklő Ifjúság” rovatot kapott.

A Liszt Ferenc emlékévre a Magyar Kórus Kiadó már az előző évben készült kottakiadványaival. Erre az alkalomra írta Kerényi György kiváló szövegfordításait, amelyek ma is használatban vannak.

A 31. szám teljes egészében a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus zenéjével foglalkozott.

III.2. A Magyar Kórus

a/szerkesztése

Minden egyes számon 1931-1951-ig a lap szerkesztőjeként Bárdos Lajos és Kertész Gyula nevét olvashatjuk.

„... kezdetben az itt álló zongorám teteje volt a »szerkesztőség«, itt raktuk szét Kertésszel a kéziratokat... Aztán lassanként ezt már nem lehetett így megoldani, akkor Kertész Gyula lakásából adott át egy szobát, a dolgozószobáját. Később, valamikor 1935 körül tudtunk egy teljes lakást kibérelni.”²²

Az újság első száma (1931 február) felsorolja a munkatársakat²³:

Antos Kálmán, a szegedi Fogadalmi Templom orgonása

*Bárdos György tanár – Budapest

*Bárdos Lajos, a Zeneművészeti Főiskola tanára – Budapest

b. Buchner Antal zeneiskolai igazgató, főszékesegyházi karnagy – Esztergom

²¹ OMCE = Országos Magyar Cecília Egyesület – egyházzenei csoportosulás

²² uo. mint (11), p.265

A folyóiratban feltüntetett I. ker. Fery Oszkár (ma XII. ker. Kiss János altábornagy) u. 55. adott otthont a szerkesztőségnek. 1997 óta emléktábla jelöli a helyét, állította a Bárdos Lajos Társaság és a XII. ker. Önkormányzat.

²³A közölt névsor csak a lap indulásakor volt érvényben, a 20 év alatt természetesen változott.

Calligaris Ferenc főv.tan. karnagy – Budapest
 Demény Dezső, a Szent István Bazilika karnagya – Budapest
 Irtzing Ferenc tanítóképző-intézeti tanár, karnagy – Győr
 Jósvay Gábor igazgató, egyházi karnagy – Poroszló
 Halbwidl Frigyes karnagy – Budapest
 *Harmat Artúr, a Zeneművészeti Főiskola tanára, karnagy – Budapest
 *Kertész Gyula tanár, karnagy – Budapest
 *Kerényi György tanár, karnagy – Berlin
 Kishonti Barna tanítóképző-intézeti tanár
 Dr. Koudela Géza, a Zeneművészeti Főiskola tanára, egyházzenei igazgató – Budapest
 König Péter zeneiskolai igazgató, karnagy
 Kutor Ferenc tanítóképző-intézeti tanár, karnagy – Pécs
 Luspay Kálmán igazgató, egyházkarnagy – Dejtár
 Perényi Géza zeneiskolai igazgató, karnagy – Budapest
 k. Pikéthy Tibor székesegyházi karnagy, tanár – Vác
 Sugár Jenő egyházkarnagy - Budapest
 P. Szabó Polikárp teológiai tanár – Gyöngyös
 Szendrei Imre székesegyházi karnagy, tanítóképző-intézeti tanár – Kalocsa
 Sztára József ny. székesegyházi karnagy, tanítóképző-intézeti tanár – Kalocsa
 Sztára Sándor tanár, karnagy – Budapest
 Szögi Endre, a Polgáriskolai Tanárképző Főiskola tanára – Szeged
 Szupper Alfréd díszkarnagy – Csorna²⁴

A fenti névsorban *-al azokat a személyeket jelöltem meg, akik végig munkatársai maradtak a folyóiratnak.

Nem hanyagolhatjuk el a „névtelen háttérmunkásokat” sem, akik borítékolással, csomagolással, cípekedéssel, pénztári ügyekkel, a kottakiadás mindennapi teendőivel foglalkoztak – rendszerint szívességből.

A szellemi irányítás fő alakjai Bárdos Lajos, Kerényi György, Kertész Gyula és Huber Frigyes²⁵ voltak.

b/megjelenési üteme, terjedelme, nyomtatása

A szerkesztőség eredetileg negyedévenként megjelenő folyóiratot tervezett, számonként 16 oldal terjedelemben, zenei melléklettel. A valóságban másképp alakult, a terjedelem az esetek többségében megnőtt, és volt olyan esztendő, amikor 6 számot adtak ki.

16 oldalas számok

1.,2., 4.,5.,7.,8.,9.,10., 11.,12., 16., 20.,21.,22., 24.,28., 30., 32.,33., 36., 39.-59., 62.,63.,64.,65,66.

²⁴ Az első számtól az utolsóig – ha nem is cikkíróként – a lap szerkesztésében mindössze öten (megjelöltem őket) vettek részt. A harmincas és negyvenes években ők voltak magyar katolikus egyházzene vezéralakjai.

²⁵ Huber Frigyes (1896-1978) teológiai tanár

20 oldalas számok

6., 13., 23., 25., 34., 35., 38., 60.

22 oldalas (sic!) szám

61.

24 oldalas számok

3., 14., 15., 26., 29., 31., 37.

28 oldalas szám

67.

32 oldalas számok

17., 18., 19., 27., 74., 77.

36 oldalas számok

76., 79.

38 oldalas (sic!) számok

70., 71., 72., 73.

44 oldalas szám

69.

48 oldalas számok

68., 75., 78.

Összegezve, a lap 1931-42-ig negyedévenként, 1943-44-ben kéthavonta, 1945-ben félévente, 1946-49-ig negyedévenként jelent meg. 1950 csonka évfolyam lett, szándék szerint a lap ekkor is negyedévenként jelent volna meg, az év első száma után azonban – a *Magyar Kórus Kiadóvállalat* államosítása következtében – megszűnt.

A 16 oldalnyi terjedelmet az első 12 évben sikerült tartani. Természetesen ennek alakulása és megjelenési üteme hatottak egymásra, valamint megérezte a lap a II. világháború súlyos gazdasági következményeit is. Ennek lehetett eredménye, hogy 1945-ben összesen 2 száma jelent meg a Magyar Kórusnak (61. és 62.) és a terjedelem ekkor, a 62. számban csökkent 12 oldalnyira, majd visszaállt a megszokott 16 oldalnyira. A 67. számtól pedig a megszűnéséig 28 és 52 között mozgott a lap terjedelme. (Tekintve, hogy a 80. szám nyomdai lemezei megvoltak, 2001 januárjában ennek kiadásával indult újra a lap, és azóta évente 2 számban jelenik meg *Varga László*,²⁶ az OMCE vezetője szerkesztésében.)

A fedőlapját végig keményebb papírból állították elő. Sokáig kizárólag az tette dekoratívvá, hogy mindig más színű papírra nyomták a fedőlap szövegét (1-8. számig), majd

²⁶ Varga László (1960-) tb. kanonok, a váci bazilika karnagya, az újraindult Magyar Kórus főszerkesztője.

azonos színű papírra, mindig más színnel nyomták a szöveget (9-54. számig). Minden szám azonos fedőlappal készült, egyszínnyomással az 55-66. számig. A legjobb minőségben az OMCE 50 éves évfordulóján jelent meg, amikor a háttérnyomás orgonát ábrázolt, és a szöveges feliratok két színben tárulnak elénk. Ez a megjelenési kép maradt a 74. számig. A 75-79. számig alacsonyabb minőségű papíron megmaradt a kétszínnyomás.

A külső borító fedőlapja mindig a lapcím, a zenei melléklet és esetleg néhány kiemelés a tartalomból közlésére szolgált. Ugyanígy, állandó tartalma volt a címlap verzójának, ahol mindig a tartalomjegyzék, továbbá impresszum és reklám, vagy a Cecilia Egyesület tisztségviselőinek felsorolása kapott helyet. Ezzel szemben a hátsó, belső oldal a lap tartalma szerint változott: elkerülhetetlen volt ugyanis, hogy olyan hírek közzététele vált szükségessé, ami a lap terjedelmét 4 oldallal nem hosszabbította meg, de fél oldallal igen. A maradék hely mindig alkalmas volt zenei kiadványok, események, hangszerek, orgona- és zongorahangolások reklámozására. Sokszor az egész oldalt ilyen közlemény töltötte be, akárcsak a hátsó külső oldalt, ami mindig reklámterület volt.

Az oldalszámozásról a következő megfigyeléseim vannak:

1-2. szám oldalszámozása folyamatos 1-32-ig;

3. számnál újra kezdődik és tart az 54. számig: 1*-1012* -ig. (Az új kezdés a* magyarázata.);
55-79. számig: 1013-1748-ig.

23. szám: 10 oldalszám kimaradt, ennek megfelelően eltolódik az egész oldalszámozás.

40. szám: Itt 16 oldalszám maradt ki.

55. szám: Az oldalszámozás eddig a külső felső, innentől a külső alsó sarokban van.

A folyamatos oldalszámozás a fedőlappra nem vonatkozik.

Kétszer szerepel illusztráció a lapban, számozatlan oldalon a 36. és 69. számban.

A Magyar Kórus A5 nagyságú folyóirat, egyszínnyomással készült. A fedőlapját (keményebb) vastagabb papírból állították elő, eleinte színes egyszínnyomással, a II. vh. után kétszínnyomással.

A folyóiratot előállító nyomdák:

Az első két szám kivételével mindegyiken olvasható, hogy melyik fővárosi nyomda munkáját tartjuk kézben. Természetesen nem az ismert nagy nyomdák nevét találjuk meg itt, és valószínű, hogy a szerkesztőség több, kisebb üzemet is kipróbált, míg kiválasztotta az egyiket. Lehet, hogy személyes ismeretség kötötte Bárdos Lajost vagy Kertész Gyulát valamelyik nyomdához, és az olcsóság, a közelség, a megbízhatóság feltétlen választási szempontjuk volt.

- 1-2. szám: sehol nem látható
 3-4. szám: Budai (családnév!) könyvnyomda, Budapest, IV. Váczi u. 21.,
 Jetzkó és Gál hangjegynyomda, Budapest VI. Ó utca 2.
 5-8. szám: Attila-nyomda Rt. I. Szent János tér 1/a.
 9-10. szám: Fővárosi Nyomda Rt. Podmaniczky u. 39. és VI. Lovag u. 18.
 11-54. szám: Attila nyomda Rt. I. Szent János tér 1/a de a 31. számtól ugyanez a nyomda új
 címen: II. Szász Károly u. 3/5
 55-60. szám: Athenaeum Rt. – Irodalmi és Nyomdai Rt.
 üzemegységei: Ferenciek tere, Kerepesi út, Rákóczi út
 61-66. szám: Szikra Rt. Irodalmi és Lapkiadó Vállalat Nyomdája VIII. József krt. 5.
 Röck Szilárd u. 4.
 67-69. szám: Kulcsár-nyomda II. Szász Károly u. 3/5.

c/ tematikája és rovatai

Kezdetben kizárólag a katolikus egyházzenevel foglalkozott a lap, aztán tágult látóköre. Először a keresztény egyházak, majd az izraelita liturgikus zene és az egyetemes kórusművészet felé, az amatőr és hivatásos muzsikások nyelvén egyaránt. Előnyben részesültek később is a katolikus egyház kóruséletével kapcsolatos témák (pl. egyházmegyei rendeletek vagy az OMCE helyi közgyűlési jegyzőkönyveinek rendszeres közlése), hiszen a lap fenntartója az OMCE (*Országos Magyar Cecília Egyesület*) volt.

Minden szám max. 16, min. 2 önálló zenei cikket tartalmazott. A lapban megjelenő *egyéb írásokat* az alábbi rovatokba csoportosította a szerkesztőség:

Egyházmegyei rendeletek – helyi tudósítóktól

OMCE-tudósítások

Hírek (1949-től csoportosítva az alábbiak szerint:

Fővárosi – Vidéki – Külföldi hírek /az utóbbit rendszerint Kemenes Frigyes szerkesztette/)

OEE (Okleveles Egyházkarnagyok Egyesülete) – 1942-től

EKE néven ugyanez a szervezet közli tudósításait 1943-tól

(Tudósítója az utolsó években Lukin László)

Orgona (1948-tól rendszeres, Szigeti Kilián gondozásában)

Protestáns hírek (1948-tól Rezessy László gondozásában)

Rádió (1944-ben kezdődik)

Új művekről (a 41. számtól, szerkeszti Kemenes Frigyes)

Könyvek, folyóiratok

Levelezési rovat (Bárdos Lajos gondozásában – ez ugyan sehol nem olvasható, de személyes emlékekből kiderült.)

A Magyar Kórus c. folyóirat a következő lapokból ismertetett egyes írásokat, természetesen a külföldi lapokból magyar fordításban:

A Szív

A Zene

Bibel und Liturgie (Ausztria)

Budapesti Rk. Egyházközségi Tudósító

Chorblätter (Ausztria)
Chorwächter (Ausztria)
Caecilia (USA)
Ceskoslovensky Warhanik (Csehszlovákia, orgonisták lapja)
Cäcilien Vereins Organ (Németország, Köln)
Cyrrill
Die Alpenländische Kirchenchor (Ausztria)
Die Kirchenmusik (Németország)
Egyházi Lapok
Éneklő Ifjúság
Éneklő Munkás
Énekszó
Katolikus Kántor
Kirkkomusiikkilehti (Finnország)
Köznevelés
Lebe mit der Kirche (Ausztria)
Magyar Dal
Magyarosan
Magyar Katonaújság
Praporec (Csehszlovákia, Prága)
Revue Grégorienne (Franciaország)
Sveta Cecilija (Horvátország)
Sziklán Állunk
Új Ember
The Choir (Anglia)
Zeneközlöny

A lap látóköre egyre inkább tágult, ezt bizonyítják az újonnan megjelent zeneművek ismertetései is. Természetesen ezek elsősorban egyházi művekre szorítkoztak, de később egyre több világi alkotás ismertetését találjuk a lapban. Ugyanígy bővült kiadásuk profilja is. Számunkra igen fontos, hogy ma is jelentős zenepedagógiai alkotások (pl. Kodály Zoltán *Bicinia Hungarica* c. gyűjteménye) a Magyar Kórus kiadásában láttak először napvilágot. Megemlítendő, hogy Bartók és Kodály azért kényszerültek külföldi kiadókkal (Boosey and Hawkes, Universal) kooperálni, mert a Rozsnyai és a Rózsavölgyi, valamint Bartókot a Táltos kiadó is lehetetlen feltételekre kényszerítette. A külföldi kiadók után több alkotásuk a Magyar Kórusnál jelent meg. Legjelentősebb talán az, hogy Bartók Béla Huszonhét egyneműkara és Elmúlt időkől c. férfikara a Magyar Kórus kiadásában jutott el az együttesekhez.

A Magyar Kórus Kiadó adta ki az alábbi tanulmányokat, gyűjteményes munkákat a 40-es években, és ezeket ismertette is a folyóiratban:

BARTHA Dénes: *A zenetörténet antológiája* (1948) – azóta is tankönyv a zeneakadémián
 BERTALOTTI: *50 solfeggio* (1948) – Forrai Miklós közreadásában jelent meg, a második kiadás már

56 *solfeggio* címen a Zeneműkiadónál, azóta is tankönyv a Zeneművészeti Szakközépiskolákban és a Zeneakadémián

GÁRDONYI Zoltán: *A zenei formák világa* (1949)

GÁRDONYI Zoltán: *Tanulmányok harmóniumra* (1948)

GÁT József: *Kótaolvasás* (1949) – Kezdő hangszertanulók még a 60-as években is használták.

GEYER József: *Kis orgonakalauz* (1948)

HARMAT Artúr: *Ellenponttan* (1948)

Dr. PÉCZELY Attila: *Beszélgetések a népzeneről* (1944)

PÉTERFFY Ida: *Zenei mozaikok* (1949)

PETRÓ Sándor: *A magyar nyelvű egyházi ének középkori emlékei* (1941)

SZABOLCSI Bence: *Régi muzsika kertje* (1949) – válogatás 2000 év zenei írásaiból

SZIGETI Kilián OSB: *A gregorián ének kézikönyve* (1948)

ZALÁNFY Aladár: *Az orgonajáték művészete* (1948)

A többszólamú énekgyűjteményeket a 3. oldalon részleteztem.

A felsorolt példákban kitűnik, mennyire fontos és sokrétű zenetörténeti és zenepedagógiai művekkel foglalkozott a kiadó. Ismerősek ezek a művek azért is, mert napjaink zenei képzésében is igen jelentősek.

d/cikkírói és cikkei

Az állandó munkatársak tevékenységét egy népes cikkírói gárda segítette. Az ő tevékenységük tette lehetővé a sokrétű, igen magas színvonalú folyóirat rendszeres megjelenését.

A felsorolt alkotók munkái mellett rengeteg cikk vagy rövid tudósítás alatt olvashatók cikkíróként névrövidítések. Viszonylag egyszerű a monogramokkal rövidített nevek megfejtése (pl. DBGy → Deák-Bárdos György, Dr. W. A. → Dr. Werner Alajos, B.L. → Bárdos Lajos, K. Gygy. → Kerényi György, R. B. → Rajeczky Benjamin, C.N.B. → C. Nagy Béla). Néhányan olyan írói álnevet is használtak, amelyek viselői kikövetkeztethetők (pl. Íródeák → Deák-Bárdos György, Krónikás → Bárdos Lajos). Elég sok olyan írást olvashatunk, amelynek nincs megnevezve a szerzője. Ezek szinte mindig a lap szerkesztőjétől, Bárdos Lajostól származnak. A Gyulay Lajos névvel aláírt cikkek egy szerzőpáros: Kertész Gyula és Bárdos Lajos kooprodukciói.

A folyóiratba igen sokan írtak, akik nevüket valamilyen egyéb módon (pl. vezetéknév és keresztnév utolsó betűje, vezetéknév utolsó és keresztnév első betűje, stb.) rövidítették. Ez tekintélyes tömeget jelent, továbbá elég nagy a valószínűsége egy betűpárosnál több név

lehetőségének (pl. –r –s lehet Huber Frigyes vagy Werner Alajos). Az összes névrövidítés megfejtése külön tanulmányt igényelne.²⁷

Sok írás a cikkíró megnevezése nélkül került a lapba, ez főleg a rövidebb írásokra vonatkozik, és Bárdos Lajostól vagy Kertész Gyulától származnak. Egy magyarosítást is meg kell jegyezni: **Kunst Frigyes** → **Kemenes Frigyes**. Az új név 1934 márciusától, a 13. számtól szerepel.

Még egy cikkíró meg kell említenem, ő volt a folyóirat szövegrészének szerkesztője, az OMCE főtárgyalója: **Selmeci Pöschl Vilmos** (spv vagy s.p.v.). Adatait semmilyen lexikonban nem találtam meg. Az biztos, hogy gépészmérnöki diplomája volt. Valószínűleg a Műszaki Egyetemről származott személyes ismeretsége Bárdos Lajossal, akivel kortársak voltak.

A folyóiratban több hibát is találtam. Ezek közül legfeltűnőbb az oldalszámozás többszöri elcsúszása volt, és az, amikor egy cikkíró neve másképpen szerepel a cikknél, mint a tartalomjegyzékben (pl. Pantol – Pantel, Koloszar – Koleszar). Az is előfordul, hogy a tartalomjegyzék más oldalszámot ad meg, mint ahol a cikk található. (Ez utóbbival ma is találkozhatunk könyvekben és folyóiratokban egyaránt.) Mindezek okait ennyi év után csak feltételezhetjük, hiszen ugyanúgy lehet a korrektúra hibája, mint a nyomtatásé. Véleményem szerint az utókor feladata kizárólag a megállapítás, hiszen tartalmi vonatkozása egyik jelenségnek sincs.

Arra nem tudtam rájönni, hogy a lap felsorolt munkatársait miért csak az első tíz szám közli. Azt viszont megállapítottam, hogy csak elenyésző hányaduk volt cikkírója a lapnak. Ott ugyan nincs felsorolva, de a tudósítók között volt **Vízy János** tanítóképzőintézeti zenetanár Kiskunfélegyházán (Zongorát, hegedűt és katolikus kántori tevékenységet oktatott, kórust, és kb 40 fős zenekart vezetett. Preludiumokat írt, ezeket kinyomtatták. A félegyházi tanítóképzőben minden farsangkor adtak nagyobb koncertet, amikor egy színdarabot is előadtak. A zenekar és a kórus ilyenkor az ő vezetésével szerepelt.)

Az egyes cikkek a következő témaköröket érintik:
együttesek kottaellátottsága és kottaigénye;
évfordulók;
gregorián ének;
gregorián dallamok vezénylése;
kórus (mint közösség);
liturgiai kérdések;
ritmikai kérdések;

²⁷ Ennek ellenére a névrövidítések és álnevek feloldását megkísérlem a függelékben. Nagyon sokszor ad tájékoztatást a cikk témája, hiszen bizonyos tárgykörökben ismert, hogy kik dolgoztak.

orgona;
többszólamúság;
vallásos néprajz.

Két, legtöbb cikket tartalmazó szám tartalomjegyzékét ismertetném az alábbiakban:

1938. február, 29. szám, VIII. év első negyed

Mihalovics Zsigmond: Daloljatok az Úrnak
Rajeczky Benjamin: Templomi zenénk a rádióban
Pantol Márton: Az Eukarisztia a zenében (Vázlat)
A Kongresszus zenei mozzanatai és énekei
Karvezetők naptára a jubileumi évre
Kertész Gyula: Musica Sacta géppel
Hanglemezek egyházi népének-oktatás céljára
Kurtz Sándor: Tanuljunk több korálist
Az O.M.C.E. levele a polgármesterhez
Huszonkilencedik számunk kótái

KÁNTORÉLET

Pantol Márton: Legsürgősebb teendőink
Százesztendőős igazságok III. (Kovács Márk kéziratából)
Antal György: Pécsi fiúk a pesti Rádióban
„Szent Vagy Uram!” az élen (Egy kis grafikon)
HÍREK – KÜLFÖLD – ÚJ MŰVEK - ÜZENETEK

1947. október, 69. szám, XVII. év, harmadik füzet

Szent Cecília ünnepére (Paul Claudel – Raics István)
Isten műve – ember műve
Az egyházi népének dinamikai előadása (Szigeti Kilián)
Hogy válogassuk meg a szentmise népénekeit? (Werner Alajos)
Harmonia Sacra (Werner Alajos)
Népénekeink tempója (Deusz Géza – Szigeti Kilián – Harmat Artúr)
Egy 150 éves énekeskönyv (Papp Géza)
Gregorián ritmus a magyar népénekekben (Bárdos Lajos)
A két Zsaskovszky (Szalay Lajos)
Régi énekeskönyveink előszavából (Papp Géza)
Gyűjtsük a nép ajkán élő szenténekeket (Péczely Attila)
Egyéb rovatok²⁸

²⁸ Az „egyéb rovatok” magában foglalja a rendszeresen megjelenő

- OMCE
- Hírek
- Figyelő
- Külföld
- Új művek
- Folyóiratok
- Üzenetek

cím alatt napvilágot látott írásokat.

e/ levelezési rovata

A Magyar Kórus levelezési rovata megteremtette a lehetőséget, hogy a kórusélettel kapcsolatos kérdéseit bárki eljuttathassa a legilletékesebbekhez, és problémáira megoldást, kérdéseire választ kapjon. Ezekből a válaszokból minden olvasó (nemcsak a kérdező!) rengeteg tanulságot szűrhetett le. A levelezők foglalkozásait felsorolnám: gimnazista, kántortanító, karnagy, kispap, orgonista, plébános, szerzetes, tanítónő.

Többben monogramjukkal vagy valamilyen jeligével szerepelnek, az ő kilétük kinyomozhatatlan. A válaszokat nagy valószínűséggel Bárdos Lajos, a lap szerkesztője írta, bár névalírása nem szerepel.

f/zenei mellékletek

A 3. számtól minden egyes laphoz zenei melléklet tartozott. a 77. számtól itt új rendszert vezettek be: a zenei mellékletet igényelni lehetett az adott kórus hangfaja szerint. Az első két szám pedig kizárólag kórusművekből állt.

A zenei mellékletek rovatában az alkotók teljes nevének közlése nem következetes. Többeknek (pl. Bach, Johann Sebastian; Bárdos Lajos; Beethoven, Ludwig van; Kodály Zoltán) közismert a teljes neve. A dolgozatomhoz csatolt mellékletben a zeneszerzők teljes nevét közlöm.

Nagyon jó lett volna, ha a zeneszerzők neve mellett a szövegíróké és a fordítóké is szerepel az újságban, bár a kottamellékletek rendkívüli gondossággal mindegyik alkotót megnevezik.

Kár, hogy az előadó-apparátus is sok esetben csak a kottáról derül ki.

III.

3. A folyóirat funkciója a zenei életben

A lap az ország zenei életében nagyon fontos szerepet töltött be, mint az amatőr zenei mozgalmak sajtóorgánumainak egyike. A két világháború között induló magyarországi lapok a leghosszabb időt megért, háborút is túlélő zenei folyóiratunk, és megszűnte (1950) után 37 évnek kellett elteltie, míg ilyen témájú lap egyáltalán napvilágot láthatott. Ez a *Musica Sacra*, a *Teológia* c. folyóirat egyházzenei melléklete, ami 1987 májusa óta évente kétszer jelenik meg.

A Magyar Kórus c. folyóirat 80. számának nyomdai levonatai megmaradtak 1950 után, ezzel a számmal kezdődött meg új megjelenése, és azóta (2001) ez is megjelenik évente kétszer.

A Magyar Kórus c. folyóirat azáltal, hogy előfizetéssel, postai úton terjedt, viszonylag hamar eljutott az ország különböző vidékeire.

„Akkoriban a Posta vállalta, hogy minden faluba elviszi a tanítónak, közelebbi címzés nélkül. Bámulatot volt az érdeklődés, özönlöttek a válaszok, pedig még a nevünket sem ismerték, csak azt ígértük, hogy jól bevált karműveket fogunk küldeni rendszeresen, negyedévenként, régi klasszikusokat és új magyarokat. 64 oldal kottáért 6 pengőt kértünk 1 évre, azt hiszem ma²⁹ drágább egy kicsit ... Ebből lehetett kinyomtatni a Magyar Kórus első számát 1931 tavaszán. Az is Kertész kitűnő gondolata volt: nem 800 példányban, ahány előfizetés érkezett, hanem megint 5000 példányban. És a Posta újból elvitte minden faluba egy újabb felhívással, hogy lássák mindenütt, miről is van szó. Erre hetek alatt kétezerre szaporodott az előfizetők száma. Megindulhatott a folyóirat.³⁰

A szerkesztők mindig szem előtt tartották a közelgő ünnepeket, országos jelentőségű eseményeket, és ezek tudatában a 20 éven át rendszeresen megjelenő folyóirat mindig aktuális tudott lenni. Ez a zenei mellékletek rendszeres időszerűségével valósulhatott meg, valamint a szöveges rész igen magas színvonalával. Azon kívül, hogy az egyházzenei együttesekre vonatkozó hivatalos rendeleteket rendszeresen közölték, azzal, hogy zenei lapokat, frissen megjelenő zenetudományos műveket állandóan ismertettek, a magyar zenei élet hű tükörképévé vált a Magyar Kórus. Cikkei, a levelezési rovatában fölmerült kérdésekre adott szerkesztői válaszok minden olvasót tanítottak, ismereteiket szélesítették.

A Magyar Kórus Kiadó igen összetett tevékenységének jelentőségét Bárdos Lajos így foglalta össze:

„Szerénytelenség lenne, ha mi beszélnénk erről; de nem mi, hanem a legtekintélyesebb kollégák mondták ki, hogy a Magyar Kórus működése szinte választóvonalat jelentett. Azt hiszem, objektíven megállapítható, hogy – ha bizonyos szűkebb területen is – valami lényegesen megváltozott. Iskolák és énekkarok százai zeneiskolák és hangszeres együttesek bármikor, bármilyen mennyiségben juthattak hozzá új, a réginél sokkal értékesebb anyaghoz, s ez a munkájukat nagymértékben befolyásolta. Erre másként nem lett volna mód, mert mint említettem, a hivatásos kiadók nem láttak ebben fantáziát. Akkoriban a »fölrázás« idejében nagy jelentősége volt, hogy a gyatra Liedertafel- és operettátírat-stílusból átemeljük Palestrinára, Bachra és a nagy magyar mesterekre az énekkarokat. Nem tudom, bekövetkezett volna-e ez az egész országot behálózó agilitás és propaganda a folyóiratok cikkei, hirdetései, az előadások, hangversenyek, hanglemezek nélkül? Merjük állítani, hogy a nagy régi mesterek és Kodály, Bartók művei nem jutottak volna el Homokterenyére, vagy bármelyik kis községbe, ha nincs ez a vállalkozás. Amennyire figyelem a mai énekkarok műsorát, azt látom, hogy még most, a befejezés után húsz évvel is szinte alig van énekkar [világi kórus is], amely

²⁹ A beszélgetés 1986-ban zajlott.

³⁰ Uo. mint 1. jegyzet, p. 14

valamikor ne nyúlna vissza a mi régi repertoárunkhoz, ne élne az akkoriban gondosan megszűrt és bevált anyaggal.”

4. A folyóirat és a kiadó megszűnésének okai és következményei

A Magyar Kórus c. folyóirat 1950 márciusában megjelent, XX. évfolyamot kezdő, 79. száma nem is sejtette az olvasóval, hogy a 20 éve megszokottá vált folyóirat utolsó számát tartja a kezében.

A kiadói államosítás ide is elért, és az 1950. július 1-én megalakult *Zeneműkiadó Vállalat* a zeneműkiadással foglalkozó összes céggel együtt a Magyar Kórust is magába olvasztotta és egyben mindezek jogutódjává is vált. Ennek az államosításnak több, patinás magyar kiadó (többek között a Rózsavölgyi, a Rozsnyai, a Bárd, a Cserépfalvi és természetesen a Magyar Kórus is) esett áldozatául. A Magyar Kórus Kiadót ideológiai alapon érte támadás az *Éneklő Nép*³¹ hasábjain már a folyóirat megszűnése után:

„... olyan látszatot próbál kelteni, mintha ő volna a zenei kultúra »igazi letéteményese«, a »színvonal megvédelmezője«. Ezt tette a klerikális reakció két hivatalos, de immár levitézlett folyóirata, a *Magyar Kórus* és az *Énekszó*”.³²

A Zeneműkiadó által megjelentetett kórusművek nagy része a Magyar Kórus nyomdai matricái alapján készült, illetve a Magyar Kórus Kiadótól átvett kiadványok további sokszorosítása volt.

A technika fejlődése (Xerox-másolás országos lehetőségével) magával hozta a kórusműkiadás elsorvadását. A másolás természetesen szerzői jogi kérdésekkel is összeütközésbe került, miközben változatlanul szükség van kottára, hogy az együttesek bővíthessék repertoárjukat. Napjainkban megint több zeneműkiadó létezik, ők általában akkor küldenek nyomdába egy-egy kórusművet, ha arra konkrét megrendelést kapnak.

³¹ Az „Éneklő Nép” a Bartók Béla Szövetségnek volt hivatalos folyóirata. 1948-tól három évfolyama jelent meg, az I. évf. (1948) csonka volt. Szerkezete igyekezett a Magyar Kórust követni. Felelős szerkesztője dr. Asztalos Sándor (1919-1970) volt.

³² A III. évf. 7-8. (összevont) számában „Ellenségeink” címmel A.S. [Asztalos Sándor] aláírással jelent meg az idézett cikk p.1

IV. A Magyar Kórus Kiadó folyóiratkiadási tevékenységének egyéb területei: az Énekszó, az Éneklő Ifjúság és a Zenei Szemle, végül a Zenepedagógia

A Magyar Kórus Kiadó gazdag folyóirat-kiadási tevékenységet végzett:

„Fejlődött minden, ami a közösségi muzsikálást szolgálta énekes, vagy hangszeres alapon.”³³

A **Magyar Kórus** c. folyóirat 1931 februárjától 1950 márciusáig jelent meg 79 számával, elsősorban egyházi kórusok számára.

Az **Énekszó** 1933. október 1-én indult be Kerényi György és Kertész Gyula szerkesztésében;

az **Éneklő Ifjúság** 1941 szeptemberében Kerényi György szerkesztésében;

a **Zenei Szemle** 1947-től Bartha Dénes³⁴ és Szabolcsi Bence³⁵ szerkesztésében és ugyanettől az évtől a **Zenepedagógia** Czövek Erna³⁶ szerkesztésében.

Míg az **Énekszó** – mint az Magyar Énektanítók Országos Egyesületének lapja – az énektanárokhöz, karvezetőkhez, az **Éneklő Ifjúság** a karénekes és hangszeres tanuló ifjúsághoz szólt, a **Zenei Szemle** a zenetörténet és a zenetudomány kérdéseit, a **Zenepedagógia** pedig a hangszeres tanítás problémáit tárta az olvasók elé.

A fenti munka elvégzése során jöttem rá, hogy a két világháború között mennyire fontos szerepet töltöttek be a kis kiadók az ország kulturális életében. Ezek a kis vállalkozások igyekeztek minél több feladatot ellátni, és ezáltal feltétlenül sokoldalúbbak voltak, mint a nagyobb, de kizárólag lapkiadással foglalkozó üzleti társulások. Nagy érdemük volt ezeknek a kiadóknak, hogy olyan személyeket tettek országszerte ismertté, akik rangos szereplői voltak akkori kulturális életünknek.

³³ Uo. mint 2. jegyzet, p.269

³⁴ Bartha Dénes (1908-1993) zenetörténész, zenetudós

³⁵ Szabolcsi Bence (1899 -1973) zenetörténész, zenetudós

³⁶ Czövek Erna (1899-1983) zongoratanár, zenepedagógus